

J.E.F.

Titina

3DE, 4DE, 5^{DE}
& 6^{DE}
LEERJAAR

Noorwegen / België — 2022
Duur: 90 min. — NL gesproken
Regie: Kajsa Næss

Doelgroep

3de, 4de, 5de & 6de leerjaar

J'E.F met de klas

J'E.F wil kinderen en jongeren filmwijs maken. We dagen je als leerkracht uit om het medium film breed in je lessenpakket te integreren. We reiken je tools aan om je leerlingen de film op een actieve, creatieve en kritische manier te laten beleven. Naast deze lesmap hebben we nog meer in huis. Je vindt het overzicht achteraan in deze lesmap.

Lesmap

In de map zoomen we in op de productie van de film, de thematiek en de verhaallijn, maar we geven ook interessante filmtechnische duiding. De lesmap wordt doorspekt met weetjes, vragen en methodieken.

Afspeellijst

Bij *Titina* is een [uitgebreide afspeellijst](#) beschikbaar op YouTube met beelden van de making of, interview- en filmfragmenten. Je kan deze fragmenten inzetten als rode draad bij de filmbespreking.

Pinterest

Neem er zeker ook het [prikbord op Pinterest](#) bij. Je vindt er tal van leuke, visuele en interessante beelden en elementen die je kan koppelen aan de bespreking.

Jouw mening telt

Laat ons weten wat je vindt van de inhoud van deze lesmap. Je kan [hier](#) een evaluatieformulier invullen.

Workshop bij de film

Wil je jouw klas diepgaand laten experimenteren met *Titina*? Boek dan een filmworkshop van J'E.F.

Je kan kiezen voor een workshop over [de magie van animatie](#). Animatiefilm kent vele vormen: tekenfilm, digitale animatie, stop-motion, en nog veel meer. Maar wat maakt een digitale animatie zo anders dan een stop-motionfilm? En hoe werken deze technieken? In deze workshop ontdek je de verschillende types animatiefilm en leer je ze herkennen. Nadat je hebt geleerd over frames en het ontstaan van animatiefilm, ga je via hoekenwerk creatief aan de slag met de verschillende animatiestijlen. Samen test je de stijlen uit en maak je enkele leuke korte filmpjes.

De inhoud van deze lesmap is eigendom van J'E.F en mag enkel worden overgenomen en hergebruikt mits vermelding van J'E.F.

Synopsis

Aan de Italiaanse ingenieur Umberto Nobile wordt op een dag gevraagd om voor de bekende Noorse avonturier Roald Amundsen een luchtschip te bouwen. En om met hem mee te reizen naar de Noordpool. Nobile neemt zijn geliefde hondje Titina mee op de sensationele expeditie. Dit zo-goed-als-waargebeurde verhaal over triomfen en tegenslagen neemt je mee op een waanzinnige reis in de tijd, bekeken door de ogen van de schattigste ontdekkingsreiziger op vier poten.

Technische kaart

Een film van Kajsa Næss
Noorwegen / België, 2022, 90 minuten, Nederlands gesproken

Scenario Kajsa Næss & Per Schreiner
Productie Lise Fearnley
Muziek Kåre Vestrheim
Montage Anders Bergland, Jens Christian en Zaklina Stojcevska
Camera Cecilie Semec
Vlaamse stemmencast Herbert Flack, Charlotte Leysen en Pieter-Jan De Paepe
Distributie Lumière

In de pers

“Titina is een op waargebeurde feiten gebaseerde, maar speels ingevulde avonturenfilm voor groot en klein. Volwassen kijkers kunnen zich vergapen aan de sierlijke 2D-animatie. Die weerspiegelt mooi de zware, aerodynamische lijnen van Nobile’s ontwerpen.” - Lieven Trio, [De Morgen](#)

“De échte hoofdfiguur is Titina, de foxterriër die met hen [Roald Amundsen en Umberto Nobile] meereisde én die onderweg - in een scène die een nieuw en sarcastisch licht werpt op de iconische Amundsen - bijna in de stoofpot eindigde.” - Erik Stockman, [Humo](#)

“De film put veel van zijn charme uit de handgetekende animatie. Bovendien combineert hij zijn semikarikaturale karakters naadloos met de fraai ontworpen en ingekleurde landschappen en achtergronden” - Ruben Nolle, [De Tijd](#)

Introfilm

Bekijk zeker en vast [deze intro](#) voor je naar de film gaat. Dit filmpje wordt ook getoond in de cinema of het CC waar je de film met je klas gaat bekijken.

Historische film

Het verhaal van de film is gebaseerd op waargebeurde feiten. De poolexpeditie van Umberto Nobile en Roald Amundsen heeft daadwerkelijk plaatsgevonden. Kajsa Næss, de regisseur van de film, raakte geboeid door de persoonlijke verhalen achter de expeditie. Næss: *“We houden ons aan de hoofdlijnen van het verhaal, maar brengen geen klassiek verslag van een heroïsche expeditie. Soms verzonnen we zelfs verhalen waarvan we later ontdekten dat ze echt waar waren. Zoals over de Noorse bemanning die voorstelde om met ski's uit de ballon te springen toen er een crash dreigde, of over Amundsen die inderdaad grapte dat hij Titina had meegenomen als nooddrantsoen.”*

Doorgeefverhaal

Ondervind met de klas hoe een verhaal kan evolueren door het zelf tot leven te brengen. Laat de klas op zoek gaan naar interessante of opvallende krantenkoppen en verzamel alle vondsten. Trek een willekeurige titel uit de stapel en laat je fantasie de vrije loop. Je kan de leerlingen gezamenlijk een verhaal laten bedenken dat bij de titel past, of je kan hen één voor één een nieuwe regel laten aanvullen om het verdere verhaalverloop uit te schrijven.

- ▶ Archiefbeelden van de poolexpeditie - zoals je die [hier](#) kan bekijken - waren een belangrijke inspiratiebron bij het maken van de film.

Dankzij die beelden leren we volgens Kajsa Næss de personages kennen als ‘mensen van vlees en bloed’ en dat helpt om het verhaal te schrijven. *“De Italianen die in de sneeuw spelen of fier poseren voor de camera geven een menselijk tintje aan de film.”* De archiefbeelden kwamen ook goed van pas bij het vormgeven van de personages.

In de film zelf zijn ook heel wat archiefbeelden te zien - dit zijn werkelijke beelden die tijdens de expeditie werden opgenomen.

Umberto Nobile & Titina

Vragen voor de leerlingen

- # Welke elementen uit de film maken duidelijk dat het om een waargebeurd verhaal gaat?
- # Wat vond je van de archiefbeelden die te zien zijn in de film?
- # Wat zag je zoal op die archiefbeelden? Zag je vaak dingen die later ook in de animatie terugkwamen?
- # Vind je die archiefbeelden een leuk extraatje voor de film? Of hebben ze jou gestoord?

 Bekijk ook de archieffoto's van de poolexpeditie op het [Pinterestbord](#).

Roald Amundsen is een van de grootste helden uit de Noorse geschiedenis; nog steeds zijn de Noren trots op zijn gedurfde expedities. Kajsja Næss: *“In die tijd was hij een van de beroemdste mannen ter wereld. Ik wil zijn buitengewone verdiensten niet ondermijnen, maar toch vinden sommigen mijn portret van Amundsen teleurstellend, zelfs aanstootgevend. We gebruiken zijn reputatie immers om een verhaal te vertellen over typisch menselijk gedrag.”* Met andere woorden: de film toont dat ook grote helden soms hun kleine kantjes hebben.

Dieren in de hoofdrol

Het verhaal van de poolexpeditie wordt niet verteld door een van de menselijke reizigers, maar door de hond Titina. Umberto Nobile vond het dier op straat. Hij was op slag verliefd toen hij het hondje zag op een plein in Rome. In een café in de buurt speelde het lied *Titina*, dat toen een hit was. Zo had het dier meteen ook een naam.

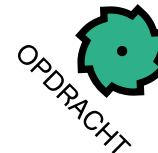
De regisseur vond het belangrijk dat Titina als een normale hond getoond werd en niet als een superheld. Om het personage zo "honds" mogelijk te houden, bekeken de makers talloze hondenfilmpjes op YouTube.

 [Bekijk fragmenten uit zo'n hondenvideo via de afspeellijst.](#)

Vragen voor de leerlingen

- # Kijk je soms naar honden- of dierenvideo's?
- # Wat vind je daar leuk aan?
- # Zie je gelijkenissen tussen de honden in het filmpje en Titina?
- # Hoe zou je Titina omschrijven in de film? Herken je typisch hondengedrag in haar handelingen?
- # Heb je zelf een hond? Komt het gedrag van Titina overeen met dat van je eigen hond?

Huisdierenclip

Heb je zelf een huisdier? Maak er een kort filmpje van. Probeer zijn / haar typische gedrag hierin vast te leggen. Wat maakt jouw dier echt tot een typische hond / kat / slang / hamster / ...

Kunnen de leerlingen zich nog andere dieren herinneren die in de film voorkomen?

 In dit fragment zie je hoe Titina geholpen wordt door een walvis.

OPDRACHT

Poolcollage

Welke dieren leven er in het poolgebied? Wat eten ze en hoe beschermen ze zich tegen de extreme temperaturen? Ga met de leerlingen op zoek naar pooldieren. [Hier](#) vind je een schat aan informatie en filmpjes. Als je een lijstje van dieren op de Noordpool klaar hebt, kan je op zoek gaan naar foto's. Voeg ze samen tot een mooie collage. Om de collage vorm te geven, kan je gebruikmaken van [Canva](#) (web - gratis).

 Op het [Pinterestbord](#) vind je enkele voorbeelden voor de collage en prenten van de dieren.

Ben je benieuwd naar andere dieren die een belangrijke rol speelden in de geschiedenis? Je vindt een lijstje op deze (Engelstalige) [website](#). Wie weet wordt hun verhaal ook ooit verfilmd.

Ontdekkingsreizen

Toen eeuwen geleden de scheepsbouw en vaartechniek (het kompas!) sterk verbeterden, trokken zeevaarders er op uit om nieuwe handelsroutes te ontdekken. Zij waren... ontdekkingsreizigers. Die nieuwe gebieden zorgden voor nieuwe handelswaren (goud, specerijen, grondstoffen...) maar vaak ook voor brutale verovering. Lokale rijkdommen werden geroofd, bevolkingsgroepen werden uitgemoord of als slaven verhandeld, Europese godsdiensten werden vaak met geweld opgelegd in de veroverde gebieden, waar de oorspronkelijke cultuur vaak door ziektes en plundering volledig werd verwoest. Ondertussen bouwden de veroveraars met hun nieuwe rijkdom machtige rijken en steden. Aanvankelijk waren Italië, Spanje, Portugal en Nederland heel actief om de wereld te ontdekken en te veroveren; eeuwen later deed ook België (in Congo) een duit in het zakje.

De spannende avonturen van de ontdekkingsreizigers spraken tot de verbeelding en sommigen gingen de geschiedenis in als grote helden; hun namen zijn eeuwen later nog altijd bekend. Zo heb je misschien al ooit gehoord van

- Christoffel Columbus, die op zoek was naar India maar voet aan wal zette in Amerika
- Fernando Magalhães, die als eerste een zeiltocht rond de wereld maakte
- Vasco da Gama, die de route naar India vastlegde.

Een overzicht van alle belangrijke ontdekkingsreizigers door de eeuwen heen vind je [hier](#).

Tegen het begin van de 20ste eeuw was het grootste deel van de wereld in kaart gebracht. Enkel de poolgebieden waren nog onbekend terrein. Wie eeuwige roem wilde behalen als ontdekkingsreiziger, moest richting Noord- of Zuidpool. In beide gevallen werd het een echte race... en telkens was Roald Amundsen daarbij betrokken. Hij ontdekte een nieuwe vaarroute richting Noordpool en stak als eerste (zoals in *Titina* te zien is) al vliegend de pool over. Maar vooral de race naar de Zuidpool zorgde voor een tragisch verhaal.

De Noor Amundsen en de Brit Robert Scott begonnen tegelijk aan de race. Toen Scott in 1911 de pool bereikte na een helse tocht... ontdekte hij dat Amundsen hem was voor geweest. Teleurgesteld begon zijn team aan de terugtocht, waarbij alle expeditieleden stierven in de ijzige poolwinter.

Amundsen, Nobile en de andere poolreizigers volbrachten hun missie niet enkel voor de eer en het heldendom. Ook in het poolgebied werd (en wordt nog steeds) volop gezocht naar rijkdom: olie, gas en allerlei kostbare delfstoffen.

Nationalisme

Niet enkel Nobile en Amundsen zijn historische figuren. Er loopt in de film ook nog een gek mannetje rond in een groen pak. Hij heet Benito Mussolini en heeft ook echt geleefd. In de film is hij een komische praatjesmaker, maar in werkelijkheid was hij een dictator die in 1922 na een gewelddadige staatsgreep met zijn groep soldaten - de 'zwarthemden' - aan de macht kwam in Italië. Wie hem tegensprak of andere ideeën had, belandde in de gevangenis. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij een belangrijke bondgenoot van Hitler.

Wil je meer weten over hoe Mussolini aan de macht kwam en hoe het met hem afliep? Je ziet het in [deze korte animatie](#).

Katja Naess heeft goed nagedacht over de manier waarop ze Mussolini in beeld brengt: *"Ik beeld hem af als een gevaarlijke gek: egocentrisch, luidruchtig en onvoorspelbaar. zijn stem slaat over en al zijn speeches gaan over zichzelf. Maar hij is geen onschuldige clown. We gaven hem de klassieke machtssymbolen zoals een enorm kantoor, een fanfare en een stoere generaal die het vuile werk opknapt. Zijn toespraken en typische gebaartjes zijn gebaseerd op archiefmateriaal."*

Voor een nationalist zoals Mussolini was de eer en glorie van zijn land heel belangrijk. Hij wilde het grondgebied van Italië uitbreiden en een machtige natie worden. Daarvan maakt Nobile gebruik om hem te overtuigen om een tweede poolexpeditie te steunen. Dankzij het luchtschip *Italia* zou de hele wereld zien tot welke grootse daden Italië in staat was. Het is geen toeval dat dit luchtschip in de film zwart en dreigend opduikt aan de horizon - dat beeld past helemaal bij het grimmige regime van Mussolini.

- Herbekijk het fragment waarin Nobile erin slaagt om Mussolini te overtuigen van zijn expeditie.

Vragen voor de leerlingen

- # Hoe ziet de plek eruit waar Nobile een bezoek brengt aan Mussolini? Wat kom je daardoor te weten over het staatshoofd?
- # Mussolini is een komische figuur. Hoe kan je uit zijn gedrag afleiden dat hij tegelijk ook een gevaarlijk man is?
- # Met welk argument kan Nobile Mussolini overtuigen?
- # Weet je nog hoe het luchtschip *Italia* (later in de film) in beeld komt? Waarom reageren de mensen zo verschrikt wanneer het aan de horizon verschijnt?

Nationalisme beklemtoont de positieve eigenschappen van jouw land. Daar hoort een sterke voorliefde voor het eigen volk bij, de vlag, het volkslied, de machtige landgenoten uit heden en verleden. Nationalisme kan landgenoten een samenhangsgevoel geven. Bij grote sportgebeurtenissen supporteren veel mensen samen voor hun land, ze voelen zich met elkaar verbonden, ze zwaaien met vlaggen en zingen het volkslied. Jammer genoeg horen daar soms ook negatieve gevoelens tegenover andere landen of volkeren bij - zo ontstaan clichés en haatgevoelens. We gaan ons beter voelen dan de rest van de wereld en vinden dat we ons aan niemand moeten verantwoorden.

Dat nationalisme is ook voor Nobile en Amundsen een drijfveer. Ze willen allebei de eer van de reis opstrijken om hun land trots te maken. Daardoor krijgen ze ruzie.

▶ **Herbekijk de scène waarin Amundsen en Nobile elkaar tegenspreken en daarbij hun land betrekken.**

Klasgesprek

Ga met de leerlingen in gesprek over nationalisme en haatgevoelens. Hoe kijken zij naar dit onderwerp? In deze [verzameling werkvormen](#) vind je tips voor het organiseren van een debat in de klas.

Alvast enkele stellingen om het gesprek op gang te trekken:

- ⊗ Wat betekent het om je 'Belg' te voelen?
- ⊗ Is je nationaliteit iets om trots op te zijn? Of 'ben' je het gewoon?
- ⊗ Ben jij soms trots om Belg te zijn? Wanneer? Bij sportwedstrijden? Tijdens Eurosong?
- ⊗ Wie mag zichzelf Belg noemen? Iedereen die in België woont? Of enkel als je in België geboren werd? Of als je beide ouders in België geboren werden?
- ⊗ Wat vind je ervan dat we andere mensen / volkeren uitlachen met hun nationaliteit? Ken je daar voorbeelden van?
- ⊗ Werd je al ooit uitgelachen omdat je Belgisch bent?
- ⊗ Vind je dat je in je eigen land beter behandeld moet worden omdat je hier geboren werd?

Leidmotief

Bij *Titina* werd goed nagedacht over de filmmuziek. De regisseur liet zich inspireren door muziek uit de jaren '20, het tijdperk van de poolexpeditie. Zo komt ook het lied *Titina*, dat toen een bekend deuntje was, enkele malen voor in de film.

- ▶ Je kan een [versie uit 1925](#) beluisteren op de afspeellijst.

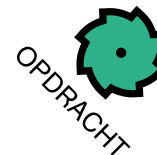
De film maakt op een opvallende manier gebruik van leidmotieven. Dat zijn herkenbare deuntjes die gekoppeld zijn aan een personage: telkens het personage in beeld komt, klinkt er een variatie op die melodie. Zo worden muziek en personage stevig aan elkaar gekoppeld.

- ▶ Bekende voorbeelden zijn o.a.
  - ⊗ Wanneer Darth Vader (*Star Wars*) in beeld komt, klinkt er vaak een variatie op de zogenaamde *Imperial March*.
  - ⊗ Het thema van *James Bond* is overbekend; het keert in allerlei variaties terug in elke Bondfilm.
  - ⊗ Het muzikale sprookje *Peter & de Wolf* bestaat voor een groot deel uit leidmotieven voor elke figuur uit het verhaal.
- ▶ In *Titina* zijn er leidmotieven voor Amundsen en Nobile. Voor het deuntje van Nobile gebruikten de filmmakers klassieke Italiaanse klanken en voor Amundsen meer Scandinavische invloeden. Beluister beide thema's met de leerlingen.

Vragen voor de leerlingen

- # Wat vond je van de muziek in de film? Waren er liedjes die opvielen? Welke?
- # Was het je opgevallen dat sommige melodieën regelmatig terugkeerden? (Leidmotief)
- # Hoor je het verschil tussen de motieven van Amundsen en Nobile? Welke sfeer past bij welk personage? Waarom klinken de melodieën meer gepast bij 'hun' personages?
- # Kan je het geluid van bepaalde instrumenten herkennen?

Jouw motief

Maak je eigen leidmotief alsof je een personage was in *Titina*. Denk na over de instrumenten die je wil gebruiken en de sfeer die je wil overbrengen. Met de [Toca Band App](#) (iOS - betalend) kan je muziek en geluiden maken met je eigen band. Maak je liever een leidmotief met dagelijkse gebruiksvoorwerpen, gebruik dan de app [Music Maker Jam](#) (Android - gratis).

Splitscreen

Splitscreen is een techniek die gebruikt wordt in films om twee scènes tegelijk te tonen. Hoe dat juist gebeurt? De term splitscreen zegt het zelf, het scherm wordt in twee gesplitst en op beide delen is een andere scène te zien. Vaak gaat het om gebeurtenissen die zich tegelijkertijd afspelen, maar het kan ook een flashback of herinnering zijn van een personage. In *Titina* wordt meermaals gebruikgemaakt van splitscreens.

 In deze scène uit *Titina* wordt een splitscreen gebruikt.

Vragen voor de leerlingen

- # Meestal verdeelt een splitscreen het scherm in tweeën. Hier gaan we een stapje verder. Hoe wordt het scherm in deze scène gebruikt?
- # Wat is er te zien in de verschillende delen van het scherm?
- # Gaat het om gebeurtenissen die zich tegelijkertijd afspelen?
- # Herinner je je nog andere momenten waarop er in de film een splitscreen gebruikt wordt?

OPDRACHT

Splitscreentekening

Ben je klaar om zelf een splitscreentekening te maken? Verdeel je blad in twee delen. Aan de ene kant teken je een zelfportret en aan de andere kant een herinnering die je hebt.

- Op het [Pinterestbord](#) vind je enkele hulpmiddelen om je zelfportret vorm te geven.

Kleuren op de Noordpool

De uitgestrekte ijsvlaktes van de Noordpool spreken tot de verbeelding. Maar als je denkt dat alles daar oogverblindend wit is, heb je het volgens Kajsa Naess helemaal fout: *“In werkelijkheid heeft het ijs talloze kleuren die de hele dag door veranderen naargelang de stand van de zon. Art director Emma McCann begreep meteen waar ik het over had toen ik over het poollicht sprak. Ze hielp om de kleuren van het ijs aan te passen aan de dramatiek van elke scène.”*

Zo ziet de Noordpool er werkelijk uit.

Kleuren zijn dus een manier om een scène verder uit te diepen. Donkere, dreigende kleuren komen voor in scènes waarin het niet goed gaat met de personages of wanneer er gevaar dreigt. Lichte kleuren zie je op momenten dat de sfeer vrolijk of ontspannen is.

 Herbekijk dit fragment waarin de kleuren van het poolijs goed te zien zijn.

Vragen voor de leerlingen

- # Welke kleuren had het ijs in deze scène?
- # Passen de kleuren van de omgeving bij wat er gebeurt in deze scène? Op welke manier (niet)?
- # Welke kleuren zou jij gebruiken om de Noordpool te tekenen?
- # Had jij een idee hoe de Noordpool er werkelijk uitziet? Was dat zoals in de film?

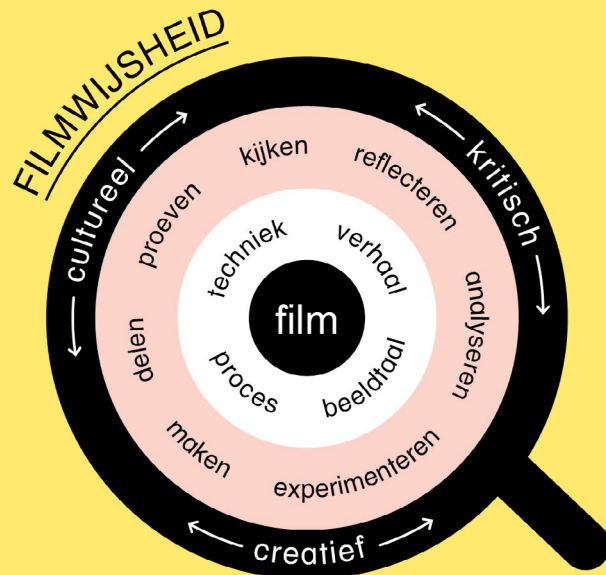

Het model filmwijsheid

Ons [model filmwijsheid](#) gaat dieper in op de creatieve, culturele en kritische doelstellingen die je kan stimuleren met audiovisuele media.

We ontwikkelden een eigen [methodiek](#) die zich focust op het leerproces en vertrekt vanuit de authentieke leeromgeving van de deelnemer en maker. De actieve betrokkenheid van de deelnemers en het plezier tijdens dit proces zijn voor ons cruciaal.

Op zoek naar inspiratie?

Filmwijze waaier

In onze [Filmwijze waaier](#) vind je verschillende opdrachten om je te verdiepen in alle aspecten van filmwijsheid. Zo willen we leerlingen aanmoedigen om via film hun vaardigheden te blijven ontwikkelen.

J'E.F makers

J'E.F inspireert en stimuleert kinderen en jongeren die zelf films willen maken en experimenteren met audiovisuele media. Op [JEFmakers.be](#) vind je allerlei handige tutorials, websites en apps om met film aan de slag te gaan.

Facebookgroep voor leerkrachten

Zit je met een filmwijze vraag? Stel ze in onze [Facebookgroep van 'Film met de klas'](#). Onze community helpt je verder. Of heb je zelf een tip? We kijken er alvast naar uit.

Vorming of nascholing rond film

In onze vormen delen we graag onze jarenlange expertise. Op een actieve manier leggen we onze inzichten voor aan leerkrachten en begeleiders. Je vindt ons aanbod op [onze website](#).